

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.67>

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Яремчук В. О.

*кандидат юридичних наук,, доцент
асистент кафедри криміналістики,*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID : 0000-0001-8015-9166

e-mail: viktori.yaremchuk1@gmail.com

Яремчук В.О. Використання новітніх криміналістичних знань в Україні та європейських країнах.

Криміналістичні знання мають важливе значення при розслідуванні будь-якого злочину. Криміналістичні знання завжди були необхідні при розслідуванні кримінальних правопорушень. Саме криміналістичні знання надають можливість ефективно проводити різні слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. В Україні та країнах Європи сьогодні активно формуються криміналістичні знання, збільшується їх обсяг, створюються нові розділи, що пов'язано із розвитком різних галузей наукового знання і технічних можливостей запровадження здобутків окремих наук у практику боротьби зі злочинністю.

Щодо стану опрацювання, то окремі аспекти даної тематики розглядали у своїх працях такі науковці як О.В. Курман, В.В. Негребецький, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько та інші науковці. Метою статті є розгляд питань щодо сучасних напрямків використання новітніх криміналістичних знань в Україні та європейських країнах під час розкриття і розслідування злочинів.

Під час військових дій на території України слідчі здійснюють розслідування різних видів кримінальних правопорушень в тому числі, військових злочинів. Іноземна військова допомога, що надається Україні суттєво покращує та прискорює процес розслідування. Сьогодні вкрай необхідним є залучення закордонних судових експертів та криміналістів з метою допомоги українським слідчим, прокурорам, детективам судовим експертам у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, проведенні судових експертиз.

Із 2014 року судові експерти проводять сотні судових експертиз, які пов'язані із дослідженням різних видів зброї, встановленням матеріальної шкоди від потрапляння боєприпасів по об'єктах інфраструктури, житловій забудові. На виконання статті 24 Закону України «Про судову експертизу» відбувається залучення закордонних фахівців європейських країн, і під час розслідування кримінальних правопорушень, і під час проведення судових експертиз.

Збільшилося навантаження судових експертів, пов'язане з проведенням сотень експертиз зброї, боєприпасів, вибухових речовин та ін. Поширеним сьогодні є використання ДНК лабораторій, де проводять судові експертизи із встановлення загиблих осіб, і військових, і цивільних, які загинули під час військових дій на території України.

Ключові слова: боєприпаси, воєнні кримінальні правопорушення, інновації, криміналістичні знання, криміналістичні експертизи, судові експертизи.

Yaremchuk V.O. Using the latest criminalistics knowledge in Ukraine and European countries.

Criminalistics knowledge is essential in the investigation of any crime. Criminalistics knowledge has always been necessary in the investigation of criminal offenses. It is forensic knowledge that provides the opportunity to effectively conduct various investigative (detective) and covert investigative (detective) actions. In Ukraine and in European countries, criminalistics knowledge is actively being formed today, its volume is increasing, and new sections are being created. which is associated with the development of various branches of scientific knowledge and technical capabilities for introducing the achievements of individual sciences into the practice of combating crime.

Regarding the state of development, certain aspects of this topic have been considered in their works by such scientists as O.V.Kurman, V.V. Negrebetskyi, V.M. Shevchuk, V.Yu. Shepitko and other scientists. The purpose of the article is to consider issues related to modern directions of using the latest forensic knowledge in Ukraine and European countries. During military operations on the territory of Ukraine, investigators investigate various types of criminal offenses, including war crimes. Foreign military assistance provided to Ukraine significantly improves and accelerates the investigation process. Today, it is extremely necessary to involve foreign forensic experts and criminologists in order to assist Ukrainian investigators, prosecutors, detectives, and forensic experts in uncovering and investigating criminal offenses and conducting forensic examinations.

Since 2014, forensic experts have been conducting hundreds of forensic examinations related to the study of various types of weapons, establishing material damage from munitions hitting infrastructure facilities and residential buildings. In accordance with Article 24 of the Law of Ukraine «On Forensic Expertise», foreign specialists are involved in both the investigation of criminal offenses and the conduct of forensic examinations.

The workload of forensic experts has increased, associated with conducting hundreds of examinations of weapons, ammunition, etc. Today, the use of DNA laboratories is widespread, where forensic examinations are conducted to identify deceased persons, both military and civilian, who died during military operations on the territory of Ukraine

Key words: ammunition, war crimes, innovations, criminalistics knowledge, criminalistics examinations, forensic examinations.

Постановка проблеми. Сьогодні криміналістика швидко розвивається. На думку В.Ю. Шепітька, становлення та розвиток криміналістики в різних країнах світу відбивають її інтеграційну природу. В сучасних умовах розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні характеризується змінням вектору свого розвитку і наближенням до єдиного європейського криміналістичного простору[1, с. 8-10]. Нині потрібно обговорювати нову систему криміналістичних знань, утворення нових теорій, розділів, що пов'язано із розвитком різних галузей наукового знання і технічних можливостей запровадження здобутків окремих наук у практику боротьби зі злочинністю, виокремити нові напрямки використання криміналістичних знань в Україні та європейських країнах під час розкриття і розслідування злочинів.

Мета дослідження – аналіз сучасних напрямків використання криміналістичних знань в Україні та європейських країнах під час розкриття і розслідування злочинів.

Стан опрацювання проблематики. Окремі питання даної тематики розглядали у своїх працях такі науковці як О.В. Курман, В.В. Негребецький, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько та інші науковці.

Виклад основного матеріалу. Нині криміналістика активно розвивається через розширення меж криміналістичних знань, упровадження інноваційних здобутків різних наук. На переконання В.М. Шевчука, криміналістика, беручи на озброєння досягнення науки та техніки, створює для правоохоронних органів інноваційні засоби, прийоми та методи розкриття і розслідування злочинів в умовах глобальних загроз та трансформації злочинності. Автором пропонується виокремлення у системі криміналістичних знань окремої теорії, системи криміналістичних знань, під назвою криміналістична інноватика, її об'єктом є спеціальний вид діяльності, а саме, інноваційна криміналістична діяльність. Предметом даної теорії пропонується вважати специфічні закономірності цієї діяльності. Криміналістична інноваційна діяльність, як самостійний об'єкт криміналістичних досліджень, має забезпечувальний (обслуговуючий) по відношенню щодо діяльності по розслідуванню злочинів. Криміналістична інноватика є окремою галуззю наукових знань й тісно пов'язана із соціальною, юридичною інноватикою [2, с. 142–146]. На наше переконання, сьогодні є необхідність говорити про нову систему криміналістичних знань, про утворення нових теорій, розділів, що пов'язано із розвитком різних галузей наукового знання і технічних можливостей запровадження здобутків окремих наук у практику боротьби зі злочинністю.

Одним із напрямків криміналістичних знань, який сьогодні активно створюється, пов'язаний із дослідження цифрових слідів. Так, розслідування легалізації корупційних доходів потребує виконання робіт із виявлення, фіксації, вилучення цифрових слідів [3, с. 581–583].

Одним із новітніх напрямків криміналістичних знань є упровадження штучного інтелекту «ШІ» під час розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Як пише О.В. Курман, застосування штучного інтелекту «ШІ» для аналізу приміром, цифрових слідів є перспективним

науково-практичним напрямком, що здатен поміняти як процес досудового розслідування, так і доказування у кримінальному провадженні. Як відомо цифрові сліди мають різні форми, такі як текстові файли, мультимедійні дані, системні логи тощо. «ШІ» дозволяє класифікувати дані виявляти зв'язки між IP-адресами, обліковими записами, діями користувачів, виявити підозрілу активність. Завдяки технологіям комп'ютерного зору «ШІ» допомагає розпізнавати обличчя, номерні знаки транспортних засобів, предмети та дії на представлених фото- й відеоматеріалах [4, с. 297–302].

Так, у криміналістичній науці поширюється застосування біометричних технологій. Відбувається вплив здобутків біометрії на методи, способи і прийоми розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Розширюється набір методів кримінальної реєстрації. Підвищується швидкість роботи криміналістичних обліків. Розширено можливості розшуку і ідентифікації осіб, у тому числі, причетних до вчинення кримінальних правопорушень. доцільності використання автоматизованих систем зчитування інформації з біометричних паспортів (ID-card) при проведенні допиту та інших слідчих (розшукових) дій для перевірки осіб – учасників процесуальних дій. Розширено можливості, підвищується ефективність при проведенні ідентифікаційних судово-експертних досліджень [5, с. 298].

Нині в Україні слідчі здійснюють розслідування різних видів кримінальних правопорушень в тому числі, військових злочинів. Потрібно зазначити про необхідність використання сучасних інформаційних технологій для ефективного розслідування даної категорії злочинів. Науковці зазначають, що застосування новітніх криміналістичних знань, пов'язаних з використанням інформаційних технологій суттєво впливає на розслідування та розкриття воєнних кримінальних правопорушень національними органами кримінальної юстиції, а інформація що в них міститься, буде використана для покарання осіб, якими було вчинено воєнні злочини Міжнародним кримінальним судом та в спеціальному Міжнародному трибуналі, створення якого було одноголосно ухвалено резолюцією під час зимової сесії 26 січня 2023 року Парламентською Асамблеєю Ради Європи [6, с. 566].

Сьогодні в Україні активно використовуються напрацювання з науки криміналістики європейських країн. Іноземна військова допомога, що надається Україні суттєво покращує та прискорює процес розслідування. Сьогодні вкрай необхідним є залучення закордонних судових експертів та криміналістів з метою допомоги українським слідчим, прокурорам, детективам судовим експертам у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, проведенні судових експертиз.

Так, з Нідерландів до України здійснювала візит група експертів, яка на запит Міжнародного кримінального суду збирала докази для судового переслідування осіб, що вчинили воєнні злочини на території України. До складу групи входило близько тридцяти осіб: військова поліція, вибухотехніки та фахівці із цифрових технологій. Ними було відвідано морги Київської області, зафіксовано показання свідків, вивчили відеозаписи щодо злочинів, вчинених російськими військовими. Потім приїхала ще більш потужна група спеціалістів з Нідерландів: слідчі-аналітики, слідчі-криміналісти, фахівці із цифрових питань, фахівці із знешкодження вибухонебезпечних предметів, оперативники. Також в Україні перебували французькі експерти, які працювали у Бучі, де встановлювалися безвісти зниклі, проводилося ДНК-тестування, розшукувалися особи, які не були ідентифіковані за аналізами родичів [7]. Тобто, колегами з країн Європи застосовувалися новітні криміналістичні знання для допомоги українським слідчим, прокурорам у фіксації військових злочинів, що вчинені на території України.

Із 2014 року судові експерти проводять сотні судових експертиз, які пов'язані із дослідженням різних видів зброї, встановленням матеріальної шкоди від потрапляння боєприпасів по об'єктах інфраструктури, житловій забудові. На виконання статті 24 Закону України «Про судову експертизу» відбувається залучення закордонних фахівців європейських країн, і під час розслідування кримінальних правопорушень, і під час проведення судових експертиз. Науковці слушно зазначають, що чинне кримінальне процесуальне законодавство передбачає правове регулювання порядку залучення закордонних експертів для розслідування злочинів. В.Д. Юрчишин та С.О. Коропецька виділяють основні процесуальні механізми залучення іноземних або міжнародних експертів: а) для об'єднаного проведення судових експертиз разом із судовими експертами державних спеціалізованих установ; б) участь експертів в спільних слідчих групах в кримінальному провадженні; в) у порядку на умовах міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [8, с. 178].

Збільшилося навантаження судових експертів, пов'язане з проведенням сотень експертиз зброї, боєприпасів, вибухових речовин та ін. Так, хімічні дослідження з виявлення речовин – агентів хімічної зброї є новою та нетиповою задачею для судових експертів при проведенні судових експертиз матеріалів, речовин та виробів, однак, з початком збройної агресії РФ на території України, здійснення швидкого хімічного аналізу для виявлення речовин – агентів хімічної зброї набуло істотного стратегічного та гуманітарного значення. Тому що підтвердження використання хімічної зброї слугуватиме основою для звернення до міжнародних організацій та співробітництва з іншими країнами для реагування на порушення міжнародних норм та договорів [9, с. 34–36]. Поширеним сьогодні є проведення військових експертиз. Так, Актуальним на сьогодні є створення у 2015 році в Україні нового виду експертизи – «військової», порядок проведення якої регулюється Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень. Як зазначається, предметом військової експертизи є встановлення фактів (оцінка фактів) військовими експертами з питань, визначених слідчим або судом щодо порядку роботи (дій чи бездіяльності) органів військового управління (командувачів і начальників) ЗСУ, правоохоронних органів спеціального призначення у сфері безпеки і оборони, чи вони виконують посадові обов'язки (посадові інструкції) згідно чинного законодавства [10, с. 77].

Поширеним сьогодні є використання ДНК лабораторій, де проводять судові експертизи із встановлення загиблих осіб - військових і цивільних, які загинули під час воєнних дій на території України. Так, Офіс Генерального прокурора разом з Тимчасово повіреним у справах Французької Республіки в Україні Бенджаменом Рорігом подарували для Міністерства юстиції України мобільну лабораторію для проведення експрес-аналізу ДНК, завдяки якій стало можливо експертам Харківського Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» здійснювати повний цикл ДНК аналізу живих людей, так і невідомих загиблих, а також ідентифікацію особи для встановлення спорідненості [11].

Висновки. На сьогодні формується нова система криміналістичних знань. Є потреба у розширенні меж криміналістичних знань, виокремлення нових розділів, що спричинено стрімким розвитком новітніх технологій, які необхідно запроваджувати у практику боротьби зі злочинністю. Широке використання допомоги європейських поліцейських, судових експертів сприяє ефективній та швидкій фіксації воєнних злочинів, що вчинені на території України та проведенні різних видів судових експертиз. Можна виділити такі сучасні напрямки використання криміналістичних знань в Україні та європейських країнах під час розкриття і розслідування злочинів: використання новітніх інформаційних, біометричних технологій, ШІ, знань із криміналістичного дослідження зброї, дослідження ДНК, цифрових слідів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шепітько В.Ю. Доктринальні підходи до формування моделі криміналістики та її нових напрямків *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці й судовій експертизі*: монографія / [В.Ю. Шепітько, Г.К. Авдєєва, В.М. Шевчук та ін.]; за заг. ред. В.Ю. Шепітька; НДІ вивч. Проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України. Харків: Право, 2024. 208 с.
2. Шевчук В.М. Інноваційні напрямки розвитку криміналістики. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці: матеріали міжнар. «круглого столу» (Харків, 12 груд. 2019 р.)* / редкол.: В.Ю. Шепітько (голов. ред.), В.А. Журавель, В.М. Шевчук, Г.К. Авдєєва. Харків: Право, 2019. С. 142–146.
3. Латиш К.В., Демидова Є.Є. Капустіна М.В. Можливості цифрової криміналістики під час розслідування легалізації корупційних доходів *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 4. С. 581–583. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/139.pdf.
4. Курман О.В. Переваги та проблемні питання використання штучного інтелекту при дослідженні цифрових слідів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету* Серія ПРАВО. 2025 Випуск 90: частина 4. С. 297–302. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/340161/328209>.
5. Негребецький В.В. Біометричні технології в криміналістиці: функції та можливості використання. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. Вип. 3. С. 296–299.

6. Капустіна М.В., Демидова Є.Є., Латиш К.В. Використання сучасних інформаційних технологій при розслідуванні воєнних злочинів *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 4. С. 564–566. URL: http://lsej.org.ua/4_2023/134.pdf.
7. Міжнародний кримінальний суд працює над відкриттям офісу в Києві URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3501540-spravedlivist-moze-buti-dosagnuta-ak-inozemni-fahivci-rozsliduut-voenni-zlocini-v-ukraini.html>.
8. Юришин В.Д., Коропецька С.О. Залучення іноземних судових експертів у кримінальне провадження в порядку міжнародного співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 85: частина 4. С. 173–179. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/27-3.pdf>.
9. Виборнов О.Г. Базові підходи у виборі методів скринінгу при проведенні хімічних досліджень з виявлення речовин – агентів хімічної зброї *Впровадження інноваційних технологій та модернізація технічної складової сектору безпеки і оборони як вагомий чинник у боротьбі з агресором*: зб. матеріалів міжвідомчої науково-практичної конференції, 27 березня 2024 р., Київ / [відп. ред. Парфило О.А.]; Укр. наук.-дослід. ін.-т спец. техніки та судових експертиз Служби безпеки України. Київ: ІСТЕ СБУ, 2024. 298 с.
10. Бондаренко-Берегович В. Судово-експертна діяльність під час дії правового режиму воєнного стану. *Сучасні напрямки розвитку судової експертизи та криміналістики*: збірник Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 5 вересня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 536 с. URL: <https://ndekc.lviv.ua/pdf/311020242.pdf>.
11. Харківські судові експерти отримали мобільну ДНК-лабораторію. URL: <https://infocity.kharkiv.ua/obshchestvo/kharkivski-sudovi-eksperty-otrymaly-mobilnu-dnk-laboratoriiu>.